

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันมีผู้ใช้รายงานทางการเงินกันอย่างแพร่หลาย ผู้ใช้รายงานทางการเงินแต่ละกลุ่มมีจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการใช้รายงานทางการเงินที่ต่างกัน ไม่ว่าผู้ใช้งบการเงินจะมีความสามารถ ความเข้าใจในรายงานทางการเงินระดับใด ตัวเลขที่ผู้ใช้งบการเงินให้ความสำคัญเป็นคือ ผลกำไรของธุรกิจ กำไรสุทธิจึงถือเป็นตัวเลขที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจในหลาย ๆ เรื่อง โดยเฉพาะการลงทุน ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยหลายฉบับในประเทศไทย เช่น การวิจัยคุณค่าข้อมูลของกำไรสุทธิรายไตรมาส กรณีตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยของ สุจิตรา วัชรจิตติภณช์ (2533) การวิจัยคุณค่าข้อมูลทางบัญชีในการวิเคราะห์ค่าความเสี่ยงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยของ สุธา คีวงศ์ (2537) การวิจัยคุณค่าข้อมูลทางบัญชีในกรณีความแตกต่างในความพร้อมของข้อมูลของ นิมมวล เกียรติวัฒน์ (2539) ผลกระทบของความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมที่มีต่อการดำเนินงานของอุตสาหกรรมและการส่งผ่านข้อมูลของ ศิลป์ชัย ปวีณพจน์พัฒน์ (2544) การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสามารถของกำไรทางบัญชีและมูลค่าตามบัญชีในการใช้อธิบายราคาหลักทรัพย์หุ้นสามัญในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยของ ปิยญา สัมฤทธิ์ประดิษฐ์ (2545) ผลการวิจัยในอดีตแสดงความเห็นสอดคล้องกันว่า การประกาศกำไรสุทธิจะทำให้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจลงทุนและกำไรทางบัญชีมีความสัมพันธ์กับราคาหลักทรัพย์ ดังนั้นถ้าตัวเลขกำไรที่ประกาศออกมาเป็นกำไรที่มีคุณภาพ ย่อมหมายถึงการที่ข้อมูลมีความถูกต้องเชื่อถือได้ สามารถใช้ประโยชน์ในการพยากรณ์และวิเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะที่มาตรฐานการบัญชีปัจจุบันเต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน และมีทางเลือกให้ถือปฏิบัติหลากหลาย แนวทางในการเปิดเผยข้อมูลที่เปิดช่องให้เลือกปฏิบัติส่งผลให้ผู้บริหารกิจการมีแนวโน้มที่จะเลือกเปิดเผยข้อมูลทางการเงินของกิจการเฉพาะด้านดีเพียงอย่างเดียวและพยายามชักชวนการดำเนินงานที่คิดพลาดไว้ ทำให้กิจการสามารถฉวยโอกาสการแสดงผลประกอบการที่ไม่พึงประสงค์ได้ ก่อให้เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของตัวเลขกำไรของงบการเงินเพื่อการตัดสินใจในแง่มุมต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นคำถามที่ตามมามีเกี่ยวกับกำไรจึงมุ่งไปสู่ที่มา คุณภาพ ความเชื่อถือได้ ก่อให้เกิดความพยายามที่จะประเมินคุณภาพของตัวเลขกำไรที่กิจการนำเสนอ เพื่อความเชื่อมั่นในการใช้ตัวเลขกำไรนั้นในการพยากรณ์ตัวอย่างเช่น ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำอาจจะพบว่ารายได้รวมของบางกิจการเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ขณะที่รายได้หลักจริง ๆ กลับลดลง กำไรสุทธิที่ได้เกิดจากการขายอสังหาริมทรัพย์หรือเงินลงทุนซึ่งเป็นรายการที่เกิดขึ้นชั่วคราว ทำให้กำไรสุทธิในปีนั้นเพิ่มสูงขึ้นซึ่งเป็นอันตรายอย่างมากสำหรับ

ผู้ใช้งบการเงินที่พิจารณาบอกว่าขาดทุนโดยดูที่กำไรสุทธิเพียงรายการเดียวแล้วตัดสินใจ หรือกรณีการล้มละลายของบริษัทเอนรอนที่รายงานผลประกอบการสูงกว่าที่ควรจะเป็น โดยการใช้วิธีการบันทึกบัญชีและการรายงานที่ไม่เหมาะสม เจตนาเพื่อหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์ทางการบัญชีที่ส่งผลกระทบต่อรายงานกำไรที่เกิดขึ้น ทำให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่นในงบการเงินของบริษัท ส่งผลให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในสหรัฐอเมริกาต้องพยายามหามาตรการที่จะสร้างความเชื่อมั่นในระบบการรายงานทางการเงินกลับมาอีกครั้ง

Penman (2003) กล่าวว่า นักลงทุนจะไม่ซื้อกำไรของกิจการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่นักลงทุนจะซื้อกำไรในอนาคตของกิจการที่จะลงทุน ดังนั้นคุณภาพของกำไรมีความสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของรายงานทางการเงินในอนาคต กำไรจากการดำเนินงานในปัจจุบันที่มีคุณภาพ สามารถบอกความสามารถในการทำกำไรในอนาคตได้

White et al. (1997) กล่าวว่า กิจการที่มีคุณภาพกำไรสูงย่อมมีความเสี่ยงน้อยกว่ากิจการที่มีคุณภาพกำไรต่ำ เนื่องจากกิจการที่มีคุณภาพกำไรสูงจะจัดทำตัวเลขกำไรโดยใช้นโยบายการบัญชีที่ยืดหลักของความระมัดระวัง และคุณภาพกำไรที่แตกต่างกันในแต่ละกิจการสามารถเปรียบเทียบกันได้ โดยปรับรายงานกำไรของทุกกิจการด้วยหลักการบัญชีและการประมาณที่เหมือนกัน นอกจากนี้คุณภาพกำไรยังเป็นสิ่งแสดงถึงความสามารถในการทำกำไรในอนาคตได้

ดังนั้น คุณภาพกำไรจึงมีความสำคัญที่จะบ่งบอกความสามารถในการทำกำไรในอนาคตของแต่ละกิจการ และเป็นสิ่งที่นักลงทุนให้ความสำคัญก่อนการตัดสินใจลงทุน หรือกล่าวได้ว่าคุณภาพของกำไรจึงเป็นสิ่งบ่งบอก คุณภาพของรายงานทางการเงิน ซึ่งผู้ใช้งบการเงินควรให้ความสำคัญก่อนการตัดสินใจ

งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความแตกต่างของคุณภาพกำไรของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยพิจารณาจากปัจจัยทางด้านของขนาดกิจการ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นและกลุ่มอุตสาหกรรม ซึ่งจากการทบทวนผลงานวิจัยที่ผ่านมา ปัจจัยทางด้านขนาดของกิจการส่งผลให้เกิดความแตกต่างในหลายด้าน เช่น ผลงานวิจัยต่าง ๆ ดังนี้

ผลงานวิจัยทางด้านของผลกระทบจากปัจจัยทางด้านของขนาดกิจการกับการตกแต่งกำไรทางบัญชี สรุปเป็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ขนาดเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตกแต่งรายการทางบัญชี เนื่องจากกิจการขนาดใหญ่จะมีแรงกดดันจากภายนอกมากกว่ากิจการขนาดเล็ก หรืออาจกล่าวว่ากิจการขนาดใหญ่จะมีแรงกดดันจากนักวิเคราะห์ที่คาดหวังในตัวกิจการขนาดใหญ่มากกว่ากิจการขนาดเล็กทำให้กิจการขนาดใหญ่พยายามหลีกเลี่ยงแนวโน้มของกำไรที่ลดลง ทำให้เกิดจากการตกแต่งกำไรในกิจการขนาดใหญ่มากกว่ากิจการขนาดเล็ก (Barton & Simko, 2002)

Nelson et al. (2002) ศึกษาพบว่า กิจกรรมขนาดใหญ่จะมีอำนาจเหนือผู้สอบบัญชีมากกว่า กิจกรรมขนาดเล็ก ทำให้การสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีเป็นการทำความเข้าใจความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก ส่งผลให้การตรวจสอบบัญชีไม่สามารถลดการตกแต่งกำไรทางบัญชีในกิจกรรมขนาดใหญ่ได้

Marlin (1988) ศึกษาเพิ่มเติมจาก Scherer พบว่า กิจกรรมขนาดใหญ่สามารถจะทำให้กำไรที่เกิดขึ้นในลักษณะชั่วคราวลดลงได้โดยการล้างรายการระหว่างกันด้วยวิธีการปรับราคาเพิ่มขึ้นดังนั้น จึงสามารถสร้างกำไรที่มีเสถียรภาพได้มากกว่ากิจกรรมขนาดเล็ก

Atiase (1987) เสนอความเห็นเกี่ยวกับขนาดของกิจการในการพยากรณ์กำไรไว้ว่า กิจกรรมขนาดใหญ่จะมีระดับของความคาดเคลื่อนในการคาดคะเนกำไรในอนาคตต่ำและมีระดับความสามารถในการทำกำไรที่สูงกว่ากิจกรรมขนาดเล็ก

Freeman (1987) กล่าวว่า กิจกรรมขนาดใหญ่ จะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านราคา หลักทรัพย์มากกว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านกำไรทางบัญชี โดยความแตกต่างทางด้านราคาหลักทรัพย์ และกำไรทางบัญชีมีความสัมพันธ์กับขนาดของกิจการ เนื่องจากกิจกรรมขนาดใหญ่จะมีความพร้อมทางด้านข้อมูลที่มากกว่าและจะเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงกำไรในลักษณะของกำไรที่ยั่งยืนของราคาหลักทรัพย์ในกิจกรรมขนาดใหญ่ที่สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมขนาดเล็ก

Collins et al. (1987) ศึกษาเพิ่มเติมจาก Beaver, Lambert & Morse (1980) เพื่อหาความสัมพันธ์ของระดับราคาหลักทรัพย์ต่อกำไรที่คาดว่าจะได้รับโดยมีขนาดของกิจการเป็นตัวแปรที่ใช้ในการทดสอบ

Collins สรุปผลการวิจัยว่า ขนาดของกิจการมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงราคาหลักทรัพย์และระดับกำไรที่ไม่คาดหวัง

Scherer (1973) ศึกษาความผันผวนของอัตราการเติบโตของกำไรของกิจกรรมขนาดใหญ่จะต่ำกว่ากิจกรรมขนาดเล็กเนื่องจากประสิทธิภาพในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน โดยกิจกรรมขนาดใหญ่จะมีการกระจายทรัพยากรทางการเงินทำให้อัตรากำไรที่คาดว่าจะได้รับคงที่นำไปสู่กำไรที่มีเสถียรภาพและยั่งยืน

แนวคิดของงานวิจัยทางด้าน Positive Accounting Research พบว่า นโยบายการบัญชีและวิธีปฏิบัติที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ ของผู้บริหารมีอิทธิพลอย่างมากต่อการตกแต่งกำไร (Creative Accounting) ที่ส่งผลต่อระดับคุณภาพของกำไรในปัจจุบันและอนาคตซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วย

1. ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory)
2. ข้อบังคับและกฎระเบียบในการเปิดเผยข้อมูล (Disclosure and Regulatory Requirements)
3. ข้อสมมติของการให้ผลตอบแทน (The Bonus Plan Hypothesis)
4. ข้อสมมติทางด้านเงื่อนไขสัญญาทางการเงิน (The Debt Covenant Hypothesis)
5. ข้อสมมติทางด้านนโยบายทางด้านต้นทุน (Political Cost Hypothesis)

สำหรับงานวิจัยฉบับนี้จะกล่าวเฉพาะในมุมมองของข้อสมมติทางด้านเงื่อนไขสัญญาทางการเงิน (The Debt Covenant Hypothesis) ที่มองว่าผู้บริหารมีแรงจูงใจที่จะรับเอาแนวทางปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยลดโอกาสที่กิจการจะฝ่าฝืนเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้สูง (Watts & Zimmerman, 1986) กล่าวคือกิจการที่มีอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นสูงย่อมมีแนวโน้มที่จะรับเอาวิธีการปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยเพิ่มกำไรและฐานของสินทรัพย์ในงวดปัจจุบันมาใช้โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะมีต่อกำไรที่จะตามมาในอนาคต เป็นที่มาของกำไรที่ไม่มีคุณภาพ

อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt - to - Equity Ratio) เป็นเครื่องมือทางการเงินอย่างหนึ่งที่ผู้ถือหุ้นกู้หรือเจ้าหนี้ใช้เป็นเงื่อนไขบังคับให้กิจการต้องดำรงสัดส่วนผู้ถือหุ้นไว้ให้สูงกว่าหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นได้ว่าจะสามารถชำระหนี้เงินต้นและดอกเบี้ยได้เมื่อครบกำหนด อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงโครงสร้างของเงินทุน (Capital Structure) โดยโครงสร้างเงินทุนของแต่ละกิจการจะแตกต่างกันไปตามนโยบายของแต่ละกิจการ และวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ มีอิทธิพลอย่างมากต่อจำนวนเงินทางบัญชีเพื่อใช้คำนวณอัตราส่วนทางการเงินที่เป็นตัวบ่งชี้กิจการ ดังนั้นธุรกิจที่มีโครงสร้างของเงินทุนประกอบด้วยส่วนของผู้ถือหุ้นเป็นส่วนใหญ่ ย่อมจะมีความเสี่ยงทางการเงินต่ำกว่าธุรกิจที่มีเงินทุนส่วนใหญ่มาจากหนี้สินเนื่องจากหนี้สินเป็นแหล่งเงินทุนที่กิจการมีภาระดอกเบี้ยจ่าย

John (1989) ตรวจสอบว่าพบเมื่อกิจการไม่สามารถรักษาระดับหนี้สินต่อทุนไว้ได้ กิจการจะทำการเกลี้ยกล่อมเพื่อลดกำไรต่อหุ้นลงชั่วคราว

Thornton (1987) กล่าวถึงคุณภาพกำไรจากการวิเคราะห์หนี้สินกับกระแสเงินสด (Debt and Cash Flow Analysis) ว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการประเมินคุณภาพกำไรและความสามารถในการทำกำไรของแต่ละกิจการ

Pearlman (1978) กล่าวสรุปลักษณะของกิจการที่มีกำไรที่มีคุณภาพด้านโครงสร้างหนี้สินดังนี้

“ระดับของโครงสร้างหนี้สินที่เหมาะสมสำหรับธุรกิจและโครงสร้างเงินทุนที่ไม่ได้มีการดัดแปลงเพื่อสร้างกำไรต่อหุ้นที่สูงกว่าความเป็นจริงเป็นลักษณะหนึ่งของกิจการที่มีกำไรที่มีคุณภาพ”

ดังนั้นสรุปได้ว่า อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยประเมินฐานะทางการเงินของกิจการได้ ถ้าอัตราส่วนของผู้ถือหุ้นต่ำกว่าหนึ่งสิน อาจเป็นสัญญาณเตือนว่ากิจการดังกล่าวกำลังจะเกิดปัญหาทางการเงิน หรือกิจการกำลังจะละเมิดเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ เป็นสาเหตุที่ต้องมีการปรับปรุงอัตราส่วนทางการเงินให้ดีขึ้น โดยการเลือกวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่ช่วยเพิ่มกำไรในงวดปัจจุบัน ทำให้กำไรสุทธิตามเกณฑ์คงค้างเป็นกำไรที่ไม่มีคุณภาพ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นเป็นตัวสะท้อนโครงสร้างเงินทุนของกิจการที่คำนวณขึ้นจากงบดุลเพื่อประเมินโครงสร้างเงินทุน กล่าวคือ กำไรสุทธิในแต่ละงวดบัญชีจะทำให้เกิดความเชื่อมโยงกันของงบ

ดุลและงบกำไรขาดทุน ผ่านรายการกำไรสะสม ส่งผลให้สินทรัพย์เพิ่มขึ้นหรือหนี้สินลดลง ขณะที่การขาดทุนสุทธิจะให้ผลตรงกันข้าม ดังนั้นการที่บริษัทมีส่วนของผู้ถือหุ้นที่สูงกว่าภาระผูกพันที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ได้หมายความว่านโยบายที่ดีที่สุดเสมอไปในการตัดสินใจ (เพชรี ขุมทรัพย์, 2534)

ปัจจัยทางด้านการแตกต่างระหว่างกลุ่มอุตสาหกรรม เป็นปัจจัยภายนอกที่เกิดขึ้นจากระดับความเสี่ยงในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของคุณภาพกำไรตามแนวคิดของ Bernstein และ Wild ดังนี้

Bernstein and Wild (2000) กล่าวถึงกำไรที่มีคุณภาพว่า คือกำไรที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพการดำเนินงานที่แท้จริงของกิจการ และสิ่งที่กำหนดความแตกต่างของคุณภาพของกำไรในแต่ละกิจการสามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. นโยบายการบัญชี (Accounting Principles) การเลือกนโยบายการบัญชีของแต่ละกิจการที่ค่อนข้างไปในทางระมัดระวัง (Conservative) หรือหละหลวม (Liberal) เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่ากำไรที่มีคุณภาพเกิดจากการที่กิจการเลือกใช้นโยบายบัญชีที่สมเหตุสมผลและระมัดระวัง

2. การประยุกต์นโยบายการบัญชี (Accounting Application) การใช้ดุลยพินิจในการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายของผู้บริหารในแต่ละกิจการ (Discretionary Expenses) เช่น ค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนา ค่าซ่อมแซมและค่าบำรุงรักษา ค่าโฆษณา ที่แตกต่างกัน

3. ความเสี่ยงทางธุรกิจ (Business Risk) คือ ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการทำกำไรของกิจการซึ่งประกอบด้วย ความเสี่ยงทางการเงิน ความเสี่ยงทางการบริหาร และความเสี่ยงทางอุตสาหกรรม ผลกระทบของวงจรธุรกิจ (Business Cyclical Effect) ประเภทของธุรกิจ ระดับความผันผวน โดยที่ความเสี่ยงทางธุรกิจนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้บริหาร ตัวอย่างเช่นกิจการที่มีระดับความผันผวนของกำไรสูงย่อมมีความเสี่ยงทางธุรกิจสูงและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของกำไร โดยความเสี่ยงทางธุรกิจดังกล่าว สามารถลดต่ำลงได้ด้วยการใช้กลยุทธ์และความเชี่ยวชาญในการบริหารของผู้บริหารในแต่ละกิจการ

ปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพกำไร และเป็นสิ่งที่ผู้บริหารไม่สามารถควบคุมได้ ตัวอย่างเช่นกำไรจากกิจการในต่างประเทศที่มีภาวะเศรษฐกิจและการเมืองที่ขาดเสถียรภาพอาจนำมาซึ่งกำไรที่ไม่มีเสถียรภาพ ทั้งนี้จากความไม่แน่นอนของประเทศนั้น ๆ เกี่ยวกับการโอนถ่ายกำไรกลับมายังประเทศผู้ลงทุน ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน สภาพแวดล้อมทางสังคม นโยบายและข้อกำหนดต่าง ๆ ของรัฐ เช่น การควบคุมราคาสินค้าและค่าแรง ที่อาจส่งผลกระทบต่อความมีเสถียรภาพของกำไรและคุณภาพกำไรของกิจการนั้น ๆ

Bell et al. (2001) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงทางธุรกิจในมุมมองของผู้สอบบัญชีและจำนวนชั่วโมงที่ผู้สอบบัญชีจะต้องใช้ในการตรวจสอบรายงานทางการเงินจำนวน 422-ราย

สรุปได้ว่า กิจกรรมที่แตกต่างกันจะมีระดับความเสี่ยงที่แตกต่างกันทำให้ต้องใช้ชั่วโมงการสหายัญชีที่แตกต่างกัน

ในส่วนของการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้มีการแบ่งประเภทของกิจการออกได้ เป็น 5 กลุ่มตามปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความแตกต่างระหว่างอุตสาหกรรมที่แตกต่างกันโดยพิจารณาจากวัฏจักรทางธุรกิจ สามารถแบ่งกลุ่มได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: การวิเคราะห์หลักทรัพย์โดยใช้ปัจจัยพื้นฐาน) ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 อุตสาหกรรมสินค้าแปรรูป ซึ่งขึ้นอยู่กับกับวัตถุดิบที่จะนำเข้าสู่กระบวนการแปรรูปต่อไปเป็นสำคัญ เช่น อุตสาหกรรมอาหารกระป๋องเป็นต้น

กลุ่มที่ 2 อุตสาหกรรมสินค้าอุปโภคบริโภคที่ใช้เส้นแม่เลื่อง เช่น อาหาร และเครื่องดื่ม เครื่องนุ่งห่ม ของใช้ประจำวัน ซึ่งขึ้นอยู่กับรายได้ของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นหลัก

กลุ่มที่ 3 อุตสาหกรรมสินค้าบริโภคทน เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบสำคัญ ได้แก่ รายได้และภาวะเงินเชื่อ

กลุ่มที่ 4 อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบสำคัญ ได้แก่ ความต้องการและราคาสินค้าในตลาดโลก นโยบายการค้าของรัฐบาล

กลุ่มที่ 5 อุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการเงินการธนาคาร ซึ่งขึ้นอยู่กับปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจ นโยบายการบริหารสินทรัพย์และหนี้สิน

Schipper and Vincent (2003) เชื่อว่าคุณภาพกำไรมีที่มาจากหลายแนวคิดด้วยกันดังต่อไปนี้

1) มุมมองของช่วงระยะเวลา (Time Series) ที่ก่อให้เกิดกำไรที่มีคุณภาพ กล่าวคือกำไรที่มีคุณภาพใน 3 ลักษณะคือ กำไรที่เสถียรภาพ (Persistence) กำไรที่สามารถใช้ในการคาดคะเนกำไรในอนาคตได้ (Predictability) และกำไรมีระดับความผันผวนน้อย (Variability) กล่าวคือ กำไรไม่ผันผวนไม่จากเส้นแนวโน้มของกำไรในอดีต และจากผลการวิจัยในอดีต (Collins; & Kothari, 1989) แสดงให้เห็นว่าผลของการวิเคราะห์ความถดถอยของราคาหลักทรัพย์กับการเปลี่ยนแปลงของระดับความมีเสถียรภาพของกำไรเพื่อวัดคุณภาพกำไร พบว่า นักลงทุนจะให้ความสำคัญกับกำไรที่มีคุณภาพเกิดจากกำไรที่มีลักษณะถาวรมากกว่ากำไรที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว

2) คุณภาพกำไรเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดและรายการคงค้าง ที่เป็นส่วนประกอบของกำไร โดยสามารถวัดได้ภายใต้แนวคิดดังนี้

2.1) กำไรที่มีคุณภาพควรจะใกล้เคียงกับกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน (Cash Flow from Operation ซึ่งต่อไปจะใช้ตัวย่อว่า CFO) เป็นไปตามทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์รายงานทางการเงิน เนื่องจากกำไรจากการดำเนินงานประกอบด้วย รายการคงค้าง บวก กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน กำไรที่มีรายการคงค้างเป็นส่วนประกอบที่เกินปกติ ส่งผลให้กำไรที่คำนวณได้ตามเกณฑ์คงค้างเกินกำไรที่มีคุณภาพต่ำ

2.2) วัดจากการเปลี่ยนแปลงของรายการคงค้างที่เป็นส่วนประกอบของกำไรที่ต้องอาศัยดุลยพินิจของผู้บริหารในการพิจารณารายการคงค้างและการประมาณการ

2.3) วัดจากรายการคงค้างที่เกินปกติ โดยพิจารณาจากค่าความคลาดเคลื่อน (Error หรือ Residuals) จากการวิเคราะห์สมการถดถอย มุ่งเน้นเพื่อวัดการตกแต่งกำไรที่ส่งผลทำให้กำไรไม่มีคุณภาพ

2.4) เป็นเทคนิคการวิเคราะห์สมการถดถอยของเงินทุนเพื่อหาค่าความคลาดเคลื่อน (Residuals) เป็นการวิเคราะห์คุณภาพกำไรในมุมมองของการวัดการตกแต่งกำไรของผู้บริหารที่จะทำให้กำไรไม่มีคุณภาพ

3) คุณภาพกำไรเกิดจากแนวคิดของคุณลักษณะของรายงานการเงินที่มีคุณภาพที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เชื่อถือได้ และการเปรียบเทียบได้

4) คุณภาพกำไรเกิดจากการใช้ดุลยพินิจของฝ่ายบริหารในการประมาณค่าและพยากรณ์คุณภาพของงบการเงินให้เพิ่มขึ้นหรือลดลง

สำหรับในประเทศไทยได้มีผู้กล่าวถึงคุณภาพกำไรในหนังสือและบทความต่าง ๆ เช่น วรศักดิ์ ทุมมานนท์ (คุณรู้จัก Creative Accounting และ คุณภาพกำไรแล้วหรือยัง, 2543) ซึ่งนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพกำไรและเทคนิคในการวิเคราะห์คุณภาพกำไร เสาวนีย์ สิทธิวัฒน์ (คุณภาพกำไรของธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์, 2544) กล่าวถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพกำไรของธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ในที่นี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเพิ่มเติมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างของคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากแนวเหตุผลของการกำหนดปัญหางานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพกำไร คุณภาพกำไรจะมีความแตกต่างกันได้ด้วยหลาย ๆ ปัจจัย อาทิเช่น การเลือกนโยบายการบัญชีที่แตกต่างกันในแต่กิจการ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายตามดุลยพินิจของผู้บริหาร ความเสี่ยงทางธุรกิจ แต่อย่างไรก็ดียังไม่มียงานวิจัยทางด้านปัจจัยที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพของกำไรที่พิจารณาจากขนาดของกิจการ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของเจ้าของ และ ประเภทกลุ่มอุตสาหกรรม ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมุ่งที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างของคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มุ่งเน้นปัจจัยทางด้านขนาดของกิจการที่วัดจากมูลค่าของสินทรัพย์รวม อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของเจ้าของ และประเภทกลุ่มอุตสาหกรรม จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านความสัมพันธ์ขนาดของกิจการในการอธิบายคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านความสัมพันธ์ของอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของเจ้าของ (โครงสร้าง

เงินทุน) ในการอธิบายคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประเภทกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีต่อการอธิบายคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สมมติฐานของการวิจัย

จากแนวเหตุผลในการกำหนดปัญหาและวัตถุประสงค์ของงานวิจัยฉบับนี้ที่มุ่งทดสอบปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพกำไร โดยพิจารณาเฉพาะปัจจัยทางด้านขนาดของกิจการ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (โครงสร้างเงินทุน) และประเภทกลุ่มอุตสาหกรรม ที่อาจส่งผลต่อคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยกำหนดสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

HR1 ปัจจัยทางด้านขนาดของกิจการมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับดัชนีคุณภาพกำไร

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านขนาดของกิจการ ผลการวิจัยในอดีตพบว่า ขนาดกิจการที่แตกต่างกันส่งผลต่อความสามารถในการสร้างกำไรแตกต่างกัน และผลงานวิจัยทางการตกแต่งกำไร สรุปไปในทิศทางเดียวกันว่า ขนาดมีอิทธิพลต่อการตกแต่งกำไรส่งผลให้คุณภาพกำไรแตกต่างกัน จึงกำหนดสมมติฐานของงานวิจัย เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำไรและขนาดกิจการที่วัดจากสินทรัพย์รวม ถ้าผลการทดสอบสมมติฐานของงานวิจัยนี้เป็นไปตามที่ได้ตั้งไว้คือ ขนาดของกิจการมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับดัชนีคุณภาพกำไร ผู้ใช้รายงานทางการเงินน่าจะรับรู้ถึงผลกระทบจากปัจจัยดังกล่าวที่มีต่อคุณภาพของกำไร

HR2 ปัจจัยทางด้านอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (โครงสร้างเงินทุน) มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับดัชนีคุณภาพกำไร

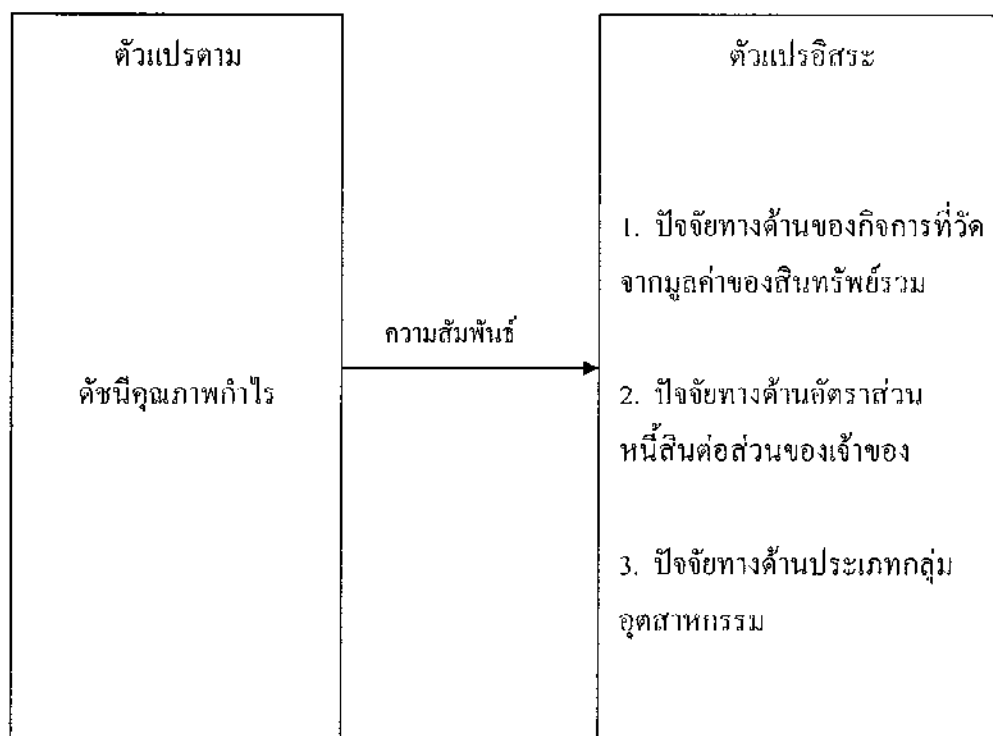
สำหรับการศึกษาปัจจัยทางด้านอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (โครงสร้างเงินทุน) จากผลงานวิจัยทางด้านข้อสมมติของเงื่อนไขสัญญาเงินกู้ (The Debt Covenant Hypothesis) ระบุว่าอัตราส่วนดังกล่าวสามารถเป็นสัญญาณเตือนภัยเกี่ยวกับปัญหาทางการเงินของกิจการได้ และอาจเป็นเหตุที่ทำให้ผู้บริหารต้องเข้าแทรกแซงการจัดทำรายงานทางการเงินเพื่อให้อัตราส่วนดังกล่าวอยู่ในระดับที่เหมาะสมซึ่งการดังกล่าวเป็นคุณลักษณะของกำไรที่ไม่มีคุณภาพ จึงกำหนดสมมติฐานเพื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นกับดัชนีคุณภาพกำไร

HR3 ปัจจัยทางด้านประเภทกลุ่มอุตสาหกรรมมีความสัมพันธ์กับระดับความแตกต่างของดัชนีคุณภาพกำไร

สำหรับการศึกษาปัจจัยทางด้านประเภทกลุ่มอุตสาหกรรม เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีคุณภาพกำไรในแต่ละประเภทกลุ่มอุตสาหกรรม ตามแนวคิดของ Bernstein and Wild (2000) กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างของคุณภาพกำไรที่เกิดขึ้นหลาย ๆ ปัจจัย โดยความ

เสี่ยงในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความแตกต่างของคุณภาพกำไร ดังนั้นจึงกำหนดเป็นสมมติฐานเพื่อทำการทดสอบ ปัจจัยทางด้านประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรมมีอิทธิพล (ความสัมพันธ์) ที่ส่งผลต่อความแตกต่างของดัชนีคุณภาพกำไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย ปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างของระดับคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพกำไรเป็นปัญหาการวิจัยที่ยังไม่มีผู้ใดทำมาก่อน ดังนั้นถ้าผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าปัจจัยในด้านขนาดของกิจการ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (โครงสร้างเงินทุน) และ ประเภทกลุ่มอุตสาหกรรม มีความสัมพันธ์ที่กำหนดให้เกิดความแตกต่างของคุณภาพกำไรของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จะเป็นหลักฐานแสดงว่าคุณภาพกำไรนอกจากจะเกิดจากปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของกำไรที่มีคุณภาพที่เกิดจากการเลือกนโยบายการบัญชีตามหลักความระมัดระวังหรือหละหลวม การเลือกรับรู้รายจ่ายที่ขึ้นกับดุลพินิจของผู้บริหาร และผลกระทบจากภายนอกแล้ว เรายังมีปัจจัยด้านอื่นที่จะต้องพิจารณาประกอบการประเมิน

คุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดังนั้นจึงสามารถสรุปประโยชน์ ดังนี้

1. เป็นแนวทางสำหรับผู้ใช้งบการเงินในการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพกำไร จะทำให้ผู้ใช้งบการเงิน เช่น นักลงทุน สถาบันการเงินผู้ให้สินเชื่อ เจ้าหนี้ นักวิเคราะห์ ฯลฯ เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเนื่องจากข้อมูลกำไรเป็นข้อมูลที่ผู้ใช้งบการเงินให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ดังนั้นกำไรที่มีคุณภาพจึงเป็นสัญลักษณ์ของกำไรที่มีเสถียรภาพ สามารถใช้ในการพยากรณ์กำไรในอนาคต

2. หน่วยงานที่กำหนดมาตรฐานการบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

เป้าหมายหลักในการกำหนดมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานผู้สอบบัญชีรับอนุญาต เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติทางบัญชีที่จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์หลักของรายงานทางการเงิน คือ การให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการตัดสินใจทางเศรษฐกิจแก่ผู้ใช้งบการเงิน ดังนั้นการที่มาตรฐานการบัญชีในปัจจุบันเต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน และมีทางเลือกให้ถือปฏิบัติหลากหลาย ส่งผลให้ผู้บริหารกิจการสามารถฉวยโอกาสในการแสดงตัวเลขผลประกอบการที่ไม่พึงประสงค์ได้ ดังนั้นในการกำหนดมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานการสอบบัญชี ซึ่งส่งผลต่อตัวเลขกำไรจึงควรคำนึงถึงผลกระทบจากความแตกต่าง ในด้านขนาดกิจการ ความแตกต่างระหว่างประเภทกลุ่มอุตสาหกรรม ประกอบการกำหนดมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานการสอบบัญชี ทั้งนี้ก็เพื่อให้รายงานทางการเงินเป็นรายงานที่มีคุณภาพนำไปสู่กำไรที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางสำหรับผู้สอบบัญชีใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาตรวจสอบงบการเงินระหว่างกลุ่มกิจการขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ควรมีวิธีการตรวจสอบที่แตกต่างกัน

3. ประเมินคุณลักษณะกำไรที่มีคุณภาพ

คุณสมบัติของกำไรที่มีคุณภาพสูง/ต่ำ เกิดขึ้นจากหลาย ๆ ปัจจัยและจนปัจจุบันยังไม่มีนักวิเคราะห์ให้ข้อสรุปที่ชัดเจนในการจัดอันดับความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพกำไร ปัจจัยต่าง ๆ ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามแนวโน้มของเศรษฐกิจและความสามารถของผู้ลงทุนแต่ละรายที่จะแบกรับความเสี่ยงจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนั้นถ้าผลการวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นไปตามที่คาดหวัง ผลการวิจัย จะเป็นหลักฐานที่แสดงว่ายังมีปัจจัยทางด้านขนาด อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของเจ้าของ และประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ที่ส่งผลต่อความมีคุณภาพกำไร นอกเหนือจากที่นักวิเคราะห์และนักวิชาการได้กล่าวสรุปไว้ก่อนหน้านี้ (White et al. (1997); Stickney, (1996); Pearlman, (1978)) เพื่อเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการประเมินคุณภาพกำไรและกระตุ้นให้นักลงทุนหันมาให้ความสนใจปัจจัยพื้นฐานของการตัดสินใจลงทุน

4. เป็นหลักฐานทางวิชาการ

งานวิจัยฉบับนี้ (ปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างของระดับคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย) จะเป็นหลักฐานทางวิชาการที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพกำไร และเพื่อให้นักวิจัยในสาขาต่าง ๆ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อเพิ่มเติม

ขอบเขตของการวิจัย

บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีรอบระยะเวลาดำเนินการไม่น้อยกว่า 8 ปีและมีรอบระยะเวลาบัญชีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 2538 ถึง 31 ธันวาคม 2545 ใน 4 กลุ่มอุตสาหกรรม คือ กลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร กลุ่มสินค้าอุปโภคและบริโภค กลุ่มวัสดุก่อสร้างและสินค้าอุตสาหกรรม กลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง

นิยามศัพท์

คุณภาพของกำไร ตามนิยามของ The Financial Accounting Standards Board กล่าวว่า เป็นกำไรที่เกิดจากการดำเนินงานตามปกติ สามารถเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสดที่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงสินทรัพย์ที่เสื่อมค่าได้ และเป็นกำไรที่ได้มาจากรายได้ที่เกิดขึ้นประจำ และถือเป็นนิยามคุณภาพของกำไรตามความหมายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้